

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПРОФІЛАКТИКА ОПТИЧНИХ ДИСГРАФІЙ У СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НЕЙРОГІМНАСТИКИ»**

Виконала:

здобувач вищої освіти групи SoL1-M21
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Ізотова Ірина Романівна

Науковий керівник: Мілевська О.П.,

кандидат пед. наук, доцент, доцент
кафедри логопедії та спеціальних методик

Рецензент: Докучина Т.О.,

кандидат пед. наук, доцент, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ ОПТИЧНИХ ДИСГРАФІЙ	8
1.1 Характеристика поняття „оптична дисграфія” та передумови опанування графічною навичкою письма у дошкільників.....	8
1.2. Особливості становлення оптико-просторових функцій та зорово- моторних координацій за умов типового та порушеного онтогенезу	21
1.3. Нейрогімнастика як технологія оптико-просторового розвитку дошкільників	30
ВИСНОВОК ДО I РОЗДІЛУ	37
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ ОПТИЧНИХ ДИСГРАФІЙ	39
2.1. Обґрунтування методики констатувального дослідження.....	37
2.2. Аналіз результатів констатувального дослідження	48
ВИСНОВОК ДО II РОЗДІЛУ	60
РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ПРОФІЛАКТИКИ ОПТИЧНИХ ДИСГРАФІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НЕЙРОГІМНАСТИКИ	62
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті логопедичної корекції порушення писемного мовлення та труднощі у оволодінні цієї навичкою на сьогодні є однією з найскладніших проблем, та суттєво впливає на опанування знань, загальний розвиток дітей. До відставання у навчанні додається низька самооцінка, нервовість, невпевненість у собі, тривожність, проблеми у спілкуванні з однолітками, злість, чи навіть страх перед навчання, що в цілому впливають на особистість дитини та адаптацію у соціальному середовищі (Н. Бондар, В. Махоня, Н. Голуб).

Можна з точністю стверджувати, що вище перераховані труднощі не з'являються безпосередньо при вступі дитини в перший клас та залежать від багатьох чинників на які варто звернути увагу ще в дошкільному віці, а саме: рівень розвитку мовлення, сформованість психічних процесів, просторового сприйняття і уявлень (візуально-просторового і слухо-просторового гнозису, сомато-просторових відчуттів), орієнтування у напрямках, сформованість загальної та дрібної моторики.

Дослідження багатьох як зарубіжних, так вітчизняних учених (Л. Бадалян, О. Корнев, С. Ляпідевський, Т. Пічугіна, Н. Чередніченко, N. Wakwin, В. Voets, Н. Orde Veesk, Е. Данілавічюте, Р. Лалаєва, Е. Соботович, В. Тарасун, Т. Візель, О. Лурія, Л. Цветкова та ін.) доводять негативний вплив мовленнєвих порушень на стан сформованості пізнавальних процесів і в цілому – загального психічного розвитку, становлення особистості та поведінки дитини з дисграфією.

Дисграфія це порушення мовленнєвої діяльності у дітей, і водночас є однією з причин засвоєння однієї з найважливіших шкільних навичок – письма. Дисграфічні помилки дітей на письмі можуть проявлятися у вигляді незначних труднощів, так і повною нездатністю до оволодіння навичкою письма.

Письмо вважається складним видом мовленнєвої діяльності, адже за визначенням (Л.Виготського, Б. Ананьєва, О. Лурія та ін.) писемне мовлення складається з багатьох структурних компонентів, правил і вмінь, оволодіння якими – складний і довготривалий процес для учнів. Не сформованість навичок письма та читання частіше за все проявляється в дітей зі складними мовленнєвими та нервово-психічними порушеннями. Отже, труднощі виникають у поєднанні біологічних, функціональних та соціальних умов.

Наявність дисграфії перешкоджає оволодінню дітьми писемним мовленням як особливою формою мовлення, своєрідним засобом спілкування й узагальнення досвіду, засвоєння якого пов'язано з якісними змінами інтелектуальної, емоційної, вольової та інших сфер особистості дітей.

З'ясовано, що класифікації дисграфії у логопедії та нейропсихології мають різноманітні підходи та принципи, на основі яких визначається провідний критерій і, власне, ґрунтуються ці класифікації. Вчені розходяться у висловлюваннях, пов'язаних з порушенням письма, висловлюють та описують неоднозначні, часом суперечливі погляди (С. Ляпідевський, М. Хватцев та ін.).

З метою попередження виникнення дисграфій варто особливу увагу приділити передумовам опанування та формування навички письма. Оскільки порушення в опануванні графічних навичок проявляється в різних формах та включає в себе велику кількість процесів, ще з раннього віку варто звернути увагу на психологічні передумови формування процесу письма, а саме сформованість усного мовлення, володіння ним на доволіному рівні. Формування та збереження різних видів сприйняття, відчуттів, знань і їх взаємодії, а також просторового сприйняття і уявлень, а саме: візуально-просторового і слухо-просторового гнозису, сомато-просторових відчуттів, знання і відчуття схеми тіла, орієнтування у напрямках. Головну роль відіграє сформованість рухової сфери, тонкої моторики, предметних дій, тобто різних видів праксису руки, рухливості, переключення, стійкості та ін. Також вагоме

місце посідає сформованість загальної поведінки, регуляція, саморегуляція, контроль за діями, намірами та мотивація поведінки.

На сьогодні одним із методичних засобів корекції рухової сфери (загальної та дрібної моторики) є нейрогімнастика. Використання засобів нейрогімнастики у логопедичній роботі ефективно впливає на психологічний та пізнавальний розвиток дитини, допомагає пришвидшити ефект від логопедичних занять та може вдало поєднуватися з іншими технологіями логопедичної роботи (Е. Костюк та Н. Герасімова, О. Кузнєцова, С. Притиковська, О. Ільїна та А. Шевцов та ін.).

Незаперечним є факт актуальності цієї теми та необхідності подальших розробок у напрямі профілактичної та корекційної роботи.

Разом з цим залишається багато нез'ясованих аспектів цієї проблеми. Відповідно тема дослідження **„Профілактика оптичних дисграфій у старших дошкільників засобами нейрогімнастики”** є актуальною.

Мета дослідження – обґрунтувати і розробити методичне забезпечення з профілактики оптичних дисграфій засобами нейрогімнастики.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Виконати аналіз наукових джерел із зазначеної проблеми; виявити взаємозв'язок між готовністю до письма рівнем розвитку рухових функцій старших дошкільників.

2. Охарактеризувати метод нейрогімнастичних вправ та проаналізувати його значення в корекції та профілактиці дисграфій.

3. Експериментально перевірити готовність до опанування навички письма у старших дошкільників; визначити стан сформованості нейропсихологічного базису письма (кінетичні, кінестетичні, динамічні практики, ритмічні уміння та копіювально-зображувальні навички).

4. Розробити методичне забезпечення з профілактики оптичних дисграфій у старших дошкільників засобами нейрогімнастики.

Об'єкт дослідження – профілактика дисграфій.

Предмет дослідження – методичне забезпечення з профілактики оптичних дисграфій у старших дошкільників засобами нейрогімнастики.

Методи дослідження:

- *Теоретичні:* аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження, вивчення та проведення порівняльного аналізу вітчизняних та зарубіжних джерел, направлених на визначення сутності поняття письма, порушення письма, його діагностики, корекції та засобів профілактики.

- *Емпіричні:* дослідження особливостей формування оптико-просторових та графо-моторних навичок у дітей з типовим психофізичним розвитком та з особливостями психофізичного розвитку.

Елементи наукової новизни: уточнено поняття профілактика дисграфій та визначено роль нейрогімнастики для їх запобігання; узагальнено сприяючі чинники у виникненні оптичних дисграфій, досліджено стан оптико-просторових та графо-моторних функцій у дітей з типовим розвитком та у дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектру аутизму, дитячим церебральним паралічем; визначено обізнаність вихователів ЗДО у проблемі профілактики оптичних дисграфій.

Практичне значення результатів дослідження полягає в опрацюванні обраних засобів, спрямованих на розвиток та корекцію оптико-просторових та графо-моторних функцій у дошкільників з типовим розвитком та порушеннями у психофізичному розвитку; розроблено методичне забезпечення з використанням нейрогімнастичних вправ для профілактики у дошкільників оптичних дисграфій.

Експериментальна база дослідження. ЗДО №1 та Колочавському інклюзивно-ресурсному центрі Колочавської сільської ради Закарпатської області. Дослідженням було охоплено 35 дітей старшого дошкільного віку, з

них 15 дітей з типовим психофізичним розвитком, та 20 дітей з порушеним психофізичним розвитком.

Апробація дослідження відбувалась на звітних науково-практичних конференціях студентів, магістрантів, КПНУ імені Івана Огієнка (2022р.).

Результати дослідження відображені в 1 публікації.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (78 найменувань), додатків. Основний зміст роботи подано на 74 сторінках.

ВИСНОВКИ

Підсумки результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки:

1. Аналіз та узагальнення спеціальної літератури показав, що процес опанування навичкою письма – це складна система, обумовлена високим рівнем довільності акту письма та його сенсомоторних навичок, якими повинна оперувати дитина. Письмо об'єднує в собі знання та використання знакової системи, перекодування усного мовлення у письмове та засіб комунікації. Як виявилось формується ще з раннього віку і залежить від рівня розвитку рухів дрібної моторики, орієнтації у просторі та розвитку психічних процесів.

За умови не готовності дитини до опанування вище описаних систем виникають значні труднощі, що в свою чергу впливають на опанування навичок письма, помилки проявляються у замінах та змішуваннях звуків в усному мовленні, спотворення складової структури слів, аграматичність фрази, труднощі із звуковим аналізом слів, труднощі під час читання, плутання оптично схожих букв та труднощі в орієнтуванні в просторі, на собі та аркуші паперу, такі особливості на думку вчених виникають при наявності оптичної дисграфії.

2. Теоретично проаналізовано, що оптична дисграфія - обумовлена порушеннями стійкості зорових образів, які проявляються у тому, що дитина не може сприймати відмінності між літерами. На письмі окремі символи не впізнаються та не співвідносяться з окремими буквами, одна й та ж сама буква може сприйматися учнями по-різному. Відповідно виникають заміни, змішування букв схожих за графічними та оптико-просторовими ознаками. В окремих випадках можуть характеризуватися дзеркальним відображенням на письмі літер, пропусків елементів або додаванням зайвих елементів та їх неправильним розташуванням.

Оптичні дисграфії на насамперед пов'язані з не сформованістю зорових

функцій (зорового, зорово-просторового сприйняття, зорового аналізу і синтезу, просторових уявлень) і не сформованість рухового акту (інертність рухового стереотипу, не сформованість динамічної і кінетичної сторін рухового акту).

3. Визначено, що просторові уявлення та графо-моторні уміння відіграють величезне значення у формуванні навички письма та розвитку психічних процесів. Становлення цих функцій в онтогенезі є досить складним та довготривалим процесом, що залежить від попереднього досвіду, розвитку психічних та пізнавальних процесів, та мозкової організації. Так, порушення чи недорозвиток однієї функції призводить до труднощів у формуванні іншої, що в кінцевому результаті відображається на особистості дитини, опануванні нею писемним та усним мовлення, а також формуванням навички читання.

4. Обґрунтовано, що нейрогімнастика – це технологія, що містить у собі величезний комплекс вправ, яка почала широко використовуватися у логопедичній роботі з дітьми з різними особливостями у розвитку. Цю інноваційну технологію розглядали у багатьох наукових сферах, таких як фізіологія, медицина, філософія та педагогіка. Загалом використання нейропсихологічних вправ у логопедичній роботі позитивно впливає на швидкість корекційної роботи та загальний розвиток дитини загалом.

5. Визначено, що існує багато методів та проб для дослідження оптико-просторових та графо-моторних умінь у дітей дошкільного віку. За результатами теоретичних досліджень ми обрали методики для комплексного обстеження розвитку та формування графо-моторних та оптико-просторових функцій, та визначення їх впливу на розвиток письма та профілактики оптичної дисграфії.

Проаналізовані результати, свідчать про значні труднощі у формуванні та розвитку оптико-просторових функцій, кінетичного та кінестетичного праксису та гнозису, опанування моторних умінь, та графо-моторних навичок. Було помічено, що труднощі у виконанні завдань відмічалися не тільки у дітей з порушеним психофізичним розвитком, що на нашу думку свідчить про не достатню профілактичну роботу з дітьми дошкільного віку, що в майбутньому

може стати першопричиною труднощів у засвоєнні та формуванні навички письма та читання, оскільки достатній розвиток саме цих функцій лежить в основі опанування навички читання та письма.

Визначено, що чим важче є порушення мовлення, затримка у психічному та фізичному розвитку, тим більша ймовірність порушення у розвитку та формуванні дрібної моторики та виникненню труднощів, що проявляються на письмі.

6. Проведене дослідження не вичерпує усіх питань окресленої проблеми. Перспективою подальшого вивчення є розробка корекційної програми, спрямованої на подолання труднощів опанування писемним мовленням у дітей з порушеннями мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Мряят О. Б. Формування графомоторних навичок у дітей з аутизмом: теоретичні засади і шляхи реалізації. *Актуальні питання корекційної освіти* : зб. наук. Праць : Вип. 14. К. : Актуальна освіта, 2019. С. 12-23.
2. Бонев Л. Руководство по кинезитерапии. София : Медицина и физкультура, 1978 . 358 с.
3. Бабий Т. В. Кинезитерапия как один из методов коррекции речевых нарушений у детей дошкольного возраста. *Материалы VIII международной научно-практической конференции «Современные тенденции и инновации в науке и производстве»*, 2019. 304-306 с.
4. Бавольська О. Васильєв А. Корекція психофізичного розвитку дітей із особливими освітніми потребами засобами доповненої реальності інтерактивної платформи briolight. *VII Міжнародна заочна науково-практична конференція «Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти фізичного виховання і спорту»* :зб. наук. Праць : Том 5 №14. К. : Актуальна освіта. Одеса, 2021. С. 88 .
5. Бартенєва Л. І. Підготовка дітей до оволодіння грамотним письмом. *Дефектологія*, 2002. № 2. С. 32.
6. Бартенєва Л. І. Передумови формування орфографічної навички у дітей дошкільного віку з НЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії* : зб. наук. праць : Вип. 1. Київ : Актуальна освіта, 2004. С. 19.
7. Богуш А. М. Готуємо руку дитини до письма : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. С. 160.

8. Боднар Н.М. Корекційна робота із запобігання дисграфії в дітей молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету* : Вип. 30. 2016. С. 17–23. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2015_33_4 (дата звернення: 08.11.2022).

9. Вавіна Л. С. Оптична дисграфія у дітей з порушенням зору: прояви, запобігання : *Український логопедичний вісник* : Вип. № 1 (3). Київ, 2012. С. 67–71.

10. Гаврилова Н. С. Система корекції порушень фонетичного боку мовлення : *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : Вип. 27, 2014. С. 37-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_27_10. (Дата звернення: 17.10.2022).

11. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення : збірник наукових праць : Вип. 7, у 2 т. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006 : Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), 2016. С. 452.

12. Глозман Ж. М., Потанина А. Ю., Соболева А. Е. Нейропсихологическая диагностика в дошкольном возрасте. 2-е изд. СПб.: Питер, 2008. С. 80.

13. Годлевська В.Ю. Оптична дисграфія: поняття, корекція, профілактика : *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія № 61, 2020. С. 13-18.

14. Голуб Н. М. Взаємодія логопеда з батьками дітей при розв'язанні завдань профілактики і корекції в дітей труднощів формування та порушень писемного мовлення : *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : зб. наук. пр. : Кам'янець-Подільський. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова : Медобори-2006, Вип. 17, 2021. С. 95–106.

15. Голуб Н. М. Дидактичний матеріал з корекції та розвитку писемного мовлення учнів молодшого шкільного віку : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. Ч.1. 384 с.

16. Голуб Н. М. Особливості індивідуального підходу до учнів молодшого шкільного віку при корекції в них недоліків писемного мовлення. *Теорія та методика навчання та виховання* : збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2012 Вип.32. С. 22-33.

17. Голуб Н. М. Труднощі формування навичок мовного аналізу та синтезу в молодших школярів з нормальним мовленнєвим розвитком та порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 :Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : збірник наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 22. С. 41-46.

18. Дем'янов Ю.Г. Діагностика психічних порушень : Практикум. Санкт-Петербург : МиМ, Респекс, 1999. С. 18.

19. Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного образовательного учреждения : методических рекомендаций, Санкт-Петербург : ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2001. 240 с.

20. Ефименкова Л.Н. Коррекция устной и письменной речи учащихся на чальных классов, Москва : Национальный книжный центр, 2015. 320 с.

21. Энока Р. М. Основы кинезиологии. Киев : Олимпийская литература, 1998. 398 с.

22. Журавльова Л. С. Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : збірник наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, Вип. 32, 2016. С. 101-108.

23. Журавльова Л. С. Науково-теоретичний аналіз сутнісних відмінностей поняття «дисграфія». *Актуальні питання корекційної освіти* : Вип. 10, 2016. С. 106-116.

24. Журавльова Л. С. Сучасний стан логопедичної практики корекційної роботи з молодшими школярами з дисграфією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : збірник наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, Вип. 34, 2017. С. 24-32.

25. Ільїна О.В. Шевцов А.Г. Нейропсихологічний підхід у корекції розвитку дітей з психофізичними порушеннями. *Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського університету імені Івана Огієнка*. Вип. V в двох частинах, частина 2. Серія : актуальні питання корекційної освіти. Кам'янець-Подільський : «П.П.Медобори-2006», 2015. 408с.

26. Калягин В.А. Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2006. 320 с.

27. Карпенко В. В., Зелінська-Любченко К. О. Напрями логопедичної роботи з корекції дисграфії у молодших школярів. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : збірник наукових статей. Суми, 2019. С. 71-73.

28. Кінестезіологічні вправи в корекційній роботі. Газета дефектолог : Вип. 6, 2019. С. 4–11.

29. Коломієць Ю. В., Ніжинська О. В. Особливості порушень писемного мовлення у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, Вип. 21, 2012. С. 118-123.

30. Колупаева, Алла Анатоліївна. Формування у першокласників з мовленнєвими вадами уявлень про фонетичну і графічну систему рідної мови : Київ, 1998. 160 с.

31. Кондратенко Л. О. Весела грамота : методичні рекомендації для вчителів та вихователів початкової школи. Київ : НППЦ Перспектива, 1995. 144 с.
32. Конопляста С. Ю. Психолого-педагогічна діагностика відхилень в розвитку. *Проблеми та перспективи* : збірник наукових праць з проблем дефектології. Луганськ, Вип. I, 2003. С. 131-136.
33. Конопляста С. Ю., Сак Т.В. Логопсихологія : навчальний посібник. Київ : Знання, 2012. 293 с.
34. Корнев А. Н. Нарушения чтения и письма у детей (диагностика, коррекция, предупреждение): уч.- метод. пособие. Санкт-Петербург : МиМ, 1997. 286 с.
35. Костюк, Е. А. Планирование двигательной активности детей. *Педагогика: традиции и инновации : материалы V Междунар. науч. конф.* Челябинск : Два комсомольца, 2014. С. 36-37.
36. Кузнєцова О. В. використання інноваційних методів корекції при виправленні мовленнєвих вад у дітей дошкільного віку під час дистанційної логопедичної роботи : Дитинство ХХІ століття: інноваційна освіта, 2020. С. 85–88.
37. Кузьмінська Є. О. Проблема підготовки розумово відсталих дітей до опанування грамоти в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, Вип. 23, 2013. С. 137-140.
38. Ласточкіна О. В., Турко М. В. Типологія порушень писемного мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали IV Сучасні проблеми логопедії та реабілітації.* Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. С. 36-40.

39. Левченко И.Ю., Приходько О. Г. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. Москва, 2001. 357с.

40. Ленів З. П., Сушко О. І. Практичні аспекти формування ручного праксису в дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова,. Вип. 21, 2012 С. 156-160.

41. Ленів, З. П. Практичні аспекти формування ручного праксису в дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19, Вип 21* : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2012. С. 158–161.

42. Леонтьев А. А. Некоторые вопросы лингвистической теории письма. Москва, 1964. С. 254.

43. Лукичева Н. А. Особенности мелкой моторики у детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Научный форум. Сибирь : Вип 3, 2012. С. 36.

44. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 384 с.

45. Маліновська Н. В. Гра як засіб формування навичок письма у дітей передшкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 2019. С. 26–31.

46. Махоня В. І. Порушення писемного мовлення: історія, реалії, перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19* : Вип. 34. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2017. С. 57-62.

47. Махоня В. І. Теоретичні основи формування писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Сучасний погляд на дисграфію. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»* : Том 1, № 19, с. 186-189.

48. Микадзе Ю. В. Нейропсихология детского возраста : Учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер. Серия «Учебное пособие», 2008. 288 с:

49. Мілевська О. П. Вивчення готовності психолого-педагогічних працівників до профілактики порушень писемного мовлення у дітей. *Publishing House “Baltija Publishing”*. 2021. № 153. С. 292–295.

50. Образцова О. А. Роль кинезиологических упражнений в оздоровлении дошкольников [Електронний ресурс]. 2016.

URL: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/zdorovyuy-obraz-zhizni/2016/06/20/rol-kineziologicheskikh-uprazhneniy-v-ozdorovlenii>.

(Дата звертання: 17.05.2021).

51. Пічугіна Т. В. Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією (методичні рекомендації). *Дефектологія* : Вип. №1, 1998. С. 6–13.

52. Притиковська С. Д. Використання кінезотерапії у логопедичній практиці. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В.Гаврилова. – Вип. V. В 2-х т., том 2. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори – 2006, 2015. С. 238-251.

53. Род А. Хартер Основы анатомии и прикладной кинезиологии, 2002. 62 с.

54. Семенович А.В. Введение в нейропсихологию детского возраста: учебное пособие. Москва : Генезис, 2005. 319 с.

55. Синьов В. М., Шеремет М. К., Руденко Л. М., Шульженко Д. І. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в у сучасних умовах України. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : збірник наукових праць : у 2 т. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, Т.2 (7). Вип. 7, 2016. С. 323-344.

56. Сиротюк А. Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения. Москва : ТЦ Сфера, 2003. С.50-68.

57. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Теорія і практика сучасної логопедії* : збірник наукових праць. Київ : Актуальна освіта. Вип 1, 2004. С.7-35.

58. Соботович Є. Ф., Тищенко В. В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту : програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2004. 144 с.

59. Соколова Ю. Тести на готовність до школи дитини 5-6 років. Київ : Країна Мрій, 2008. 64 с.

60. Стрілецька С. В. Сучасні наукові підходи до вивчення дитячої дисграфії та класифікації її видів. Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Вип. №42, 2010. С. 197-200.

61. Тарасун В. В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування (нейропсихологічний супровід) : монографія. Київ, 2008. 299 с.

62. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики : підручник для вищих навчальних закладів. Київ : Каравела, 2017. 316 с.

63. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень : науково-методичний посібник. Київ : МП Леся, 2007. 151 с.

64. Тарасун, В.В. Модель процесу породження писемного мовлення як особливої форми комунікації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. С. 95-102.

65. Усунення вад письма. 1-4 класи. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2007. 40 с.

66. Хомская Е. Д. Нейропсихология : 4-е издание. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 496 с.

67. Хрестоматія по логопедии (извлечения и тексты): Учебное пособие для студентов высших и средних специальных педагогических учебных заведений: В 2 тт. Т. II / Под ред. Л. С. Волковой и В. И. Селиверстова. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. 656 с.

68. Хрестоматія з логопедії : навчальний посібник / М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. Київ : КНТ, 2006. 360 с.

69. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. Москва : «Юристъ», 1997. 256 с.

70. Чобан И. К. Что такое кинезиология. Прикладная психология и психоанализ : электрон. науч. Журн, 2010.

URL: <http://ppip.su>].

(дата звертання: 25.06.2021).

71. Чередніченко Н. В. Науково-теоретичні засади формування орфографічних умінь та навичок в учнів молодших класів за умов нормального та порушеного онтогенезу мовленнєвої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Вип. №17. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2011. С. 268-273.

72. Чередніченко Н. В. До проблеми засвоєння основ фонетики і графіки молодшими школярами із порушеннями писемного мовлення. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова*. Серія 19 : Вип. №17. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2012. С. 301-305.

73. Чередніченко Н. В. Комплексна діагностика дисграфічних та дизорфографічних помилок у письмі молодших школярів із порушенням писемного мовлення. *Логопедія* : Вип. №5, 2015. С. 74-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2015_5_12

(Дата звернення: 21.03.2021).

74. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.

75. Якимчук Г. Структура порушення при дисграфії в обранні корекційного маршруту. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Науково методичний збірник. С. 442.

76. Archibald L., Gathercole S. E. Short-term and working memory in specific language impairment. *International Journal of Language and Communication Disorders*. 2006. 41. 675-693. URL:<http://dx.doi.org/10.1080/13682820500442602>

(Дата звернення: 23.04.2021).

77. Bakwin H. Reading disability in twins. *Developmental Medicine and Child Neurology*. Vol. 15, 1973. P. 184–187.

78. Gordon H. W. Cognitive asymmetry in dyslexia families I. *Neuropsychologia*. 1980. Vol. 18. № 6. P. 645–656.